

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide õppekava

Dekoraator-butafoori spetsialiseerumine

Rebecca Villem

BUTAFOORSE FIGUURTORDI VALMISTAMINE LAVASTUSELE

“UHKUS JA EELARVAMUS (JUSTKUI)”

Loov-praktiline lõputöö

Kirjaliku töö juhendaja: Liina Unt, PhD

Praktilise töö juhendaja: Eve Komissaarov, kunstnik-dekoraator

Viljandi 2024

Resümees

Butafoorse figuurtordi valmistamine lavastusele “Uhkus ja eelarvamus (justkui)”

Selle loov-praktilise lõputöö eesmärk on analüüsida Ugala teatri lavastuse “Uhkus ja eelarvamus (justkui)” jaoks tehtud butafoorse figuurtordi loomise protsessi. Eesmärk oli rakendada koolis õpitud oskusi ja teadmisi suures praktilises töös. Lõputöö esimeses osas teen ülevaate lavastuse sisust ja kontseptsioonist lavastaja ja kunstniku kirjelduste põhjal ning selgitan minu kui butafoori rolli ja ülesandeid. Teises peatükis avan tööprotsessis ette tulnud momentidele tagantjäreli lahenduste leidmiseks, kuidas inimesed alustasid värvide nimetamist ja milliseid värvidest kõnelemise viise arusaamatuste vältimiseks tänapäeval kasutatakse. Seejärel kirjeldan figuurtordi valmistamise tööprotsessi ning analüüsin oma tegevust ja saadud kogemust.

Võtmesõnad: butafooria, värvinimed

Abstract

Making a figure cake prop for the play "Pride and Prejudice (sort of)"

The purpose of this creative-practical thesis is to analyse the process of creating a figure cake prop for the play "Pride and prejudice (as if)" in theatre Ugala. The aim was to apply the skills and knowledge learned at university in a large practical work. In the first part of the thesis, I provide an overview of the content and concept of the play based on the descriptions of the director and the artist and explain my role and tasks as a prop maker. In the second chapter, I open how people started naming colors and which ways of talking about colors are used today to avoid misunderstandings, in order to find retrospective solutions to the moments encountered in the work process. Then I describe the work process of making a figure cake and analyze my activity and the gained experience.

Keywords: prop making, color names

Sisukord	
Sissejuhatus.....	5
1. Uhkus ja eelarvamus (justkui).....	7
1.1 Lavastuse sisu ja kontseptsioon.....	7
1.2 Butafoori roll.....	9
2. Värvinimed.....	10
3. Figuuritordi teostus.....	13
3.1 Ettevalmistus ja mudeli valmistamine.....	14
3.2 Materjali arvestamine.....	15
3.3 Penoplastist kuju valmistamine.....	15
3.4 Kuju pealispinna tugevdamine ja katki minemise kohtade tegemine.....	18
3.5 Kuju värvimine.....	20
3.6 Viimased detailid.....	22
4. Eneseanalüüs.....	24
Kokkuvõte.....	27
Kasutatud kirjandus.....	28
Lisa 1. Varasem kogemus.....	29
Lisa 2. Kirjalik küsimustik kunstnik Rosita Rauale.....	31

Sissejuhatus

Minu loov-praktiliseks lõputööks oli ühe mahulise kujunduselemendi tegemine lavastusse “Uhkus ja eelarvamus”, mis esietendus 2. märtsil 2024. aastal Ugala teatris. Lõputöö eesmärgiks oli rakendada õpingute käigus saadud erialaseid teadmisi ja oskusi ühe lavastuse valmimise juures. Lõputöö pakkumise tegi mulle meie programmijuht ja Ugala teatri kunstnik-dekoraator Eve Komissarov, kes sai ka minu praktilise töö juhendajaks.

Tunnen, et olin selleks tööks justkui kogu õpingute aja end ette valmistanud. Õigemini leian, et märkamatuult on kõigil kursusekaaslastel nelja aastaga välja kujunenud mingisugune oma suund ning igaüks on erinevate projektide ja tegevuste kaudu avastanud oma individuaalsed tugevused ja eelistused ning seeläbi tõmmanud ligi järjest sarnasemaid projekte. Oleme koos naljatlenud, et mis kellegi nišš oleks. Näiteks üks on saanud rohkelt kogemusi lavakujunduste loomisel ja tõmbab ligi projekte, kus saab valmistada butafoorseid puid, teine toimetab juba edukalt kostüümi valdkonnas ning praktikatel sattus aina maskide tegemise juurde, kolmas on rohkem erinevates teatrilavastuste loomisprotsessides olnud kunstniku rollis ja neljandale tundub sobivat rekvisiitide ja nukkude maailm. Ma ei mõtle, et need nüüd kellegi tulevikku tingimata defineerivad, aga selline loomulik asjade kulg on huvitav. Ja mina olen leidnud ennast “jah” ütlemas rohkem skulptuuride ja installatsiooni projektide juures.

Varasemalt olen koos Eesti Kunstiakadeemia installatsiooni ja skulptuuri eriala tudengi Inessa Saaritsaga valmistanud peaaegu 3-meetrise naise figuuriga skulptuuri (vt lisa 1, joonis 1), mille pühendasime Eesti esimesele feministile Lilli Suburgile. Tegemist on penoplastist kujuga, mille katsime betooni ja keraamiliste plaatide mosaiigiga. Samuti olen penoplastist mahulise loomaskulptuuri (vt lisa 1, joonis 2) protsessi läbi teinud butafooria õppeaine raames. Lisaks olen käinud penoplastist kujunduselementide kuuma noaga välja lõikamisel abis kultuurisündmustele väärtustava taaskasutuse põhimõttel kujundusi looval ettevõttel Full of Junk Design. Penoplastist mahuliste elementide tegemist on tulnud ette veel praktikal, skulptuuri õppeaines ja koos kursusega valmistasime ka kord penoplastist ühe BFM'i tudengifilmi jaoks kaevu, mille katsime hüdroisolatsioonimassiga ning värvisime imiteerides kavandil näidatud kivipinda. Leian, et mul on omajagu kogemusi penoplastist mahuliste elementide tegemisel ja kogemuste käigus olen saanud ka elementide teostamiseks vajalikud oskused nagu kavandi loomise ja lugemise oskus, tööplaneerimisoskus, tööriistade käsitlemise oskus (kuum nuga), erinevad viimistlusoskused. Seega oli mul tööd ette võttes

teatav kindlustunne, sest olen sarnast asja mitmel korral juba läbi teinud.

Oma kirjaliku töö esimeses peatükis tutvustan lavastuse sisu ja kunstniku lavakujunduse kontseptsiooni ning leian, mis on selle lavastuse iseloomulikud jooned, tuginedes kunstnikult saadud vastustele, mille küsimused on esitatud lisades (vt lisa 2.) Lavastuse olemusest ja atmosfäärist ülevaate saamisel on kergem ka tajuda, kuidas üksik element tervikusse võiks sobituda.

Kõige huvitavam osa minu jaoks selle projekti käigus oli suhtlus kunstnikuga ning kavandi järgi kunstniku visioonile pihta saamine. Ja kuna meil tekkisid väiksed möödarääkimised värvide sõnalisel kirjeldamisel, siis otsustasin teises peatükis teha kõrvale põike ka värvinimede uurimisvaldkonda, et paremini mõista, kuidas inimesed alustasid värvide nimetamist ja milliseid värvidest kõnelemise viise tänapäeval kasutatakse, et vältida arusaamatusi.

Kolmandas peatükis kirjeldan lõputöö praktilist osa, milleks oli penoplastist naise figuuriga tordi teostamine Ugala teatri lavastusse “Uhkus ja eelarvamus (justkui)”. Kirjeldan ettevalmistust tööks ja teen põhjaliku ülevaate kõikidest penoplastist kaju tegemise etappidest ning illustreerin fotodega töökäiku ja lõpptulemust.

Seejärel võtan neljandas peatükis vaate sissepoole ja analüüsin tööprotsessi, lõpptulemust, varasemalt õpitu rakendamist ja saadud kogemust.

1.Uhkus ja eelarvamus (justkui)

1.1 Lavastuse sisu ja kontseptsioon

“Uhkus ja eelarvamus” on Jane Austeni klassikaline armastusromaan, mille tegevus toimub 19. sajandi Inglismaal. Lugu keerleb ümber Bennettite perekonna, kus ema kinnisideeks on kiiresti leida oma viiele tütrele jõukad abikaasad, et kindlustada tütarde helge tulevik. Tundub, et ema palvetele on vastatud, kui naabermõisasse saabub suve veetma jõukas poissmees härra Bingley koos oma veelgi rikkama sõbra härra Darcyga. Uudised noormeestest tekitavad naisperes palju elevust. Õed kohtuvad ballil härradega ning Bingley tunneb kohe huvi kauni ja häbeliku Jane'i vastu, kuid isepäine ja nipsakas Elizabeth tõrjub Darcy härra uhkuse ja arrogantsuse tõttu tekkivate eelarvamuste pärast eemale. Loo keerdkäikudes selgub, et Elizabeth on olnud Darcy suhtes oma hoiakutega ebaõiglane. (Austen, 2002)

Ugala teatri Liis Aedma lavastuse “Uhkus ja eelarvamus (justkui)” aluseks on šoti päritolu Isabel McArthuri kirjutatud näidend, kus kogu lugu jutustavad 5 teenijannat. Juba see paelus lavastajat piisavalt, et seda teksti käsile võtta. Harva kirjutatakse näidendeid, kus figureerivad ainult naistegelased ning sagedasti satuvad suuremad rollid meestele. Ainult naiste vaatenurga läbi loo jutustamine on samuti selle tüki puhul väga hästi põhjendatud. Tegemist on ühiskonnakriitilise näidendiga - 200 aastat tagasi oli naiste roll ühiskonnas teistsugune. Jane Austenilgi polnud võimalik oma lugusid oma nimega avaldada. Seega see tekst kajastab ka, milline oli olla naine tol ajal. Lisaks toimub loo tegevustik Napoleoni sõja ajal, kus enamik mehed olidki Prantsusmaal sõjarindel ning naistel, eriti teenijannadel tuligi täita väga mitmesuguseid rolle. Üheks rolliks oli kindlasti niiditõmbaja ehk teenijannadel on sahkerdades võimalik suunata asjade käiku ja tekitada armastajatele armastuse leidmiseks soodsaid võimalusi. Lavastusse on sisse pandud tantsusammudele lisaks ka mitmeid karaokehetki ning laval kõlavad erinevad briti 20. sajandi popmuusika hitid eesti keeles. Teenijannadel on igapäev mängida mitu rolli ja naisnäitlejatel on erakordne võimalus tegelaste loomisel mängu panna kogu huumorimeel. (Aedmaa, 2024)

Kunstnik Rosita Raud (2024) iseloomustab lavastuse “Uhkus ja eelarvamus (justkui)” atmosfääri ja lavakujundust järgmiselt:

“Põhilise raamistuse loob siin asjaolu, et lugu annavad edasi teenijannad, aga mitte seda parodeerides, vaid siiruse ja lustiga. Siin on korruga robustsust, suuri tundeid ja nalja ikkagi ka. Seetõttu on selle etenduse emotsionaalne skaala tavapärasest palju laiem ja eklektilisem, üleminek ühest meeleolust teise võib toimuda väga kiiresti. Siin

on nii tõsiseid, liigutavaid stseene kui ka täielikku farssi. Stilistiliselt on siin korruga nii ajastutruudust kui ka kitši. Seda kõike olen püüdnud kujunduses arvestada, siduda klassikalisi elemente — näiteks ajastutruud lühtrid, tugitool, raamaturiulid — kaasaegsete elementidega, nii nagu ka tänapäeva Inglise elus need kokku võivad puutuda. See lugu on selles mõttes ajatu, et ta võib toimuda nii Jane Austeni eluajal kui ka täna sel päeval.”

Lavakujunduse kontseptsiooni loomine sünnib koostöös lavastajaga. Mõnikord järgneb pikkadele aruteludele veel iseseisev mõttetöö, mille järel tullakse uuesti kokku, et leida ühiseid lahendusi. Lõpptulemus erineb sageli oluliselt sellest, mida kumbki algselt ette kujutas. “Uhkuse ja eelarvamuse (justkui)” juures jõudsid kunstnik ja lavastaja aga väga kiirelt ühiste seisukohtadele. Kunstnik ja lavastaja otsustasid, et laval peavad olema kitsad trepid ja kaks korrust, mis on Inglismaa elumajade arhitektuurile väga iseloomulik. Samuti nõudis selline ülesehitus teenijannadelt pidevat tõttamist alt üles korrusele. Algusest peale oli ka selge, et lavastus hakkab tegema palju väljasõite, mis seadis lavakujundusele teatavaid piiranguid, sest tükk pidi mahtuma erinevatele lavadele, mis on Ugala omast palju väiksemad. Seetõttu tuli leida loomingulisemaid lahendusi ning teha väljakutsetest etenduse tugevused. Kahepoolsed trepid oleksid hõivanud liiga palju lavaruumi ja takistanud näitlejannade liikumist, seega leiti selline lahendus, kus parempoolne trepp ehitati etenduse ajal tegevuse käigus. Publiku silme ees valmiv ajutine trepp mõjuski palju efektselt ning tõi kaasa saalis mõnusa muhelemise. (Raud, 2024)

Kui kohtusin oma praktilise töö juhendajaga, et esimest korda tutvust teha eesootava tööga, siis sain pilgu peale visata ka detailidele, mille tegemine jäi Ugala kunstnik-dekoraatorite ülesanneteks. Esimeses vaatuses oli vaja Jane’ile hobust, millega ta saaks sõita läbi äiksetormi härra Bingley juurde. Kunstnik oli teinud kavandi hobusest ning lisanud fotonäidised, kuidas hobune võiks olla kaetud plastikpakenditega. Plastikpakendeid kasutati ka teistes elementides. Rosita Raud selgitas, et otsustas plastikpakendeid erinevate elementide loomisel kasutada, sest dramaturgilises materjalis oli juba ette antud suur prügikonteiner ning kuna teenijannade ülesanne tubade koristamisel on prügi kokku koguda ja ära visata, siis oli see sobilik osa, mida rõhutada. Samuti, kui teenijannad puhkehetkedel Jane Austeni loo ainetel improviseerima hakkavad, siis kasutavad nad oma mängu jaoks tõenäoliselt kõiki käepäraseid asju. (Raud, 2024)

1.2 Butafoori roll

Minu kui dekoraator-butafoori rolliks selle lavastusprotsessi puhul oli vaid ühe mahulise elemendi valmistamine. Kutsestandardi (2023) kohaselt on mahuliste elementide valmistamine ja viimistlemine üheks butafooriks spetsialiseerumisega seotud kompetentsidest.

Kolmemõõtmeliste elementide valmistamine hõlmab endas mitmekülgseid töövõtteid ja ülesandeid. Kuna tasapinnalisest kavandist tuleb jõuda mahulise vormini, peab dekoraator-butafoor olema täpne jooniste ja kavandite lugemisel ning oskama neid vastavalt vajadusele suurendada või vähendada. Samuti peab butafoor oskuslikult oma tööd planeerima, et tegutseda energiat ja ressursse säästvalt. Tänapäeva maailmas on järjest olulisem pöörata tähelepanu oma ökoloogilisele jalajäljele ning jäätmete tekkimise vähendamine algab juba materjalikulu õigest arvestamisest. Näiteks penoplasti lõikamise puhul saab butafoor jälgida ka seda, et võimalusel lõikaks vajaliku vormi saavutamiseks suuremaid tükke, mida võibolla on võimalik kunagi väiksemate detailide tegemisel kasutada või lihtsalt selleks, et vältida pisiprügi.

Mahuliste elementide teostamisel saab dekoraator-butafoor demonstreerida veel viimistlusoskusi. Mahuliste elementide viimistlus sisaldab elemendi katmist, värvimist, maalimist ja faktuurtehnikate kasutamist vastavalt tööjoonisele. (Kutsestandard. Dekoraator-butafoor..., 2023)

Butafoori töös võib tulla ette töötamist erinevate kemikaalide ja toksiliste ainetega ja mõningad tööetapid võivad tekitada müra ja tolmu, mistõttu peab butafoor tegevuse käigus hoidma nii enda kui ka teiste tervist valides töötamiseks õige asukoha, hoides töökeskkonnas korda ja puhtust ning kasutades vajalikke isikukaitsevahendeid. (Ibid.)

Valmistamisprotsessi käigus peab butafoor arvestama ka eesmärki ehk elemendi lõppkasutust. Kui selle kohta, kuidas näitlejad elementi laval kasutavad, jagatakse liiga vähe infot on butafoori ülesandeks see välja selgitada ning lisaküsimusi esitades teadmisi täiendada. (Ibid.)

Kõiki eelnimetatud kutsestandardis nõutud oskusi sain kasutada ka oma lõputöös.

2. Värvinimed

Kutsestandard (tase 6) näeb ette, et butafoori üheks ülesandeks on ka puuduliku infoga kavandi täiendamine. “Uhkuse ja eelavamuse (justkui)” figuuritordi puhul oli kunstnik teinud tordi vormist joonised aga mitte värviproovi. Värvide kohta sain kunstnikult ja juhendajalt juhised suuliselt, mistõttu oli mul raske kuju maalides tabada kunstniku täpset visiooni. Alljärgnevalt teen ülevaate värvide nägemise ja nimetamise temaatikast, mis aitab asetada lõputööga seotud värviprobleemid konteksti.

Värvide objektiivseks identifitseerimiseks on välja pakutud mitmeid mudeleid. Esimesed mudelid olid kahemõõtmelised ning kujutasid värvide vastastikust suhet ringis või hulknurgas. Kui mõisteti, et värvitooni täpsustamiseks on vaja määratleda kolme muutuvat komponenti- värvitoon, värvi puhtus ehk küllastus ja heledus, hakati looma kolmemõõtmelisi süsteeme. Digitehnoloogia tulekuga tekkis vajadus täpsema ja standardsema süsteemi järele, mille abil värve tuvastada ja erinevates seadmetes taasesitada. Selleks võeti kasutusele erinevad värvimudelid nagu RGB (punane, roheline, sinine), CMYK (tsüaan, magenta, kollane, võti/must) ja HEX (kuueteistkümnendsüsteem). Nende süsteemide abil on võimalik värve nimetada värvikoodidega, et värvid oleksid täpsed nii digitaalsetes seadmetes kui ka printimisel. Kirjeldavatelt nimedelt värvikoodidele üle minnes on samuti kindel, et kõik asjaosalised mõistavad värve üheselt. (Tammert, 2017)

Tööjooniste puhul kasutatakse tavaliselt värvimudeleid ning kahemõõtmelisest värviringist lähtuvast värvikaardist pärinevat värvikoodi, reaalselt värvinäidist või mõnikord ka digitaalset värvikoodi.

Inimesed näevad värve tänu silma võrkkesta valgustundlikele fotoretseptoritele - kepikestele ja kolvikestele. Enamik inimesi on trikromaatilised ehk neil on kolm erinevate värvispektri piirkondadele tundlikut kolvikesetüüpi. Samas esineb ligi 3% naistest tetrakromaatilist nägemist. Mõned teadlased arvavad, et lausa kuni pooled maailma naised võivad olla tetrakromaadid. Tetrakromaatidel on lisaks kolmele kolvikesetüübile veel üks kolvikesetüüp, mis võimaldab neil näha ja eristada normaalnägijatest rohkem värve. Seevastu meestel esineb rohkem värvipimedust. Värvipimedus esineb umbes 8% meestest ja 0,5% naistest. Värvipimedusel on eriliike, kuid kõige levinumaks on protanoopia (punase-rohelise värvipimeduse vorm), mille korral inimene ei suuda eristada rohelist ja sinist ning punast ja violetset värvi ehk kui neid värve näidata talle koos (kõrvuti), siis näeb ta neid ühtlase hallina. (Tammert, 2017)

Nii nagu ka värvide nägemine võib olla erinev on erinev ka see, kuidas inimesed mitmesuguseid värve nimetavad. Tänapäeval tegelevad värvide nimetamise uurimisega psühholingvistid ja psühholoogid. Värvinimede uurija Mari Uusküla (2017) kirjeldab Vikerraadio keelesaates levinumate värvide väljaselgitamise protsessi, kus uuringute käigus kontrollitakse esmalt testiga ega katsealused pole värvipimedad ning seejärel tehakse katse, kus palutakse inimestel nimetada värve, mida nad oskavad nimetada või mis meelde tulevad. Olenemata, millisest keelekeskkonnast inimene pärit on, on esimeseks nimetatavaks värviks tavaliselt punane. Punasele järgnevad sinine, kollane, roheline, must ja valge. Kui need on nimetatud, tullakse välja sekundaarsete värvidega nagu roosa, lilla, oranž, hall, pruun, metallvärvid (kuld(ne), hõbe(dane), türkiis või türkiissinine). Seejärel tulevad mängu keelekeskkonnast sõltuvad võimalused värve nimetada. Eesti keeles on värvinimetuste moodustamiseks palju võimalusi. Värvinimesid saab tuletada liidete abil nt sinakas-rohekas või moodustada erinevaid liitsõnu nt samblaroheline või taevasinine. Värve saab kirjeldada tuues välja, mille moodi värv on. (Uusküla, 2017)

Urmas Sutropi (2002, viidatud Uusküla & Sutrop 2011 j) eesti keelsete värvinimede uuringus nimetasid 80 inimest 759 värvinime. 125 ungari keele kõnelejate seast saadi 1148 värvinime (Bogatkin 2005, viidatud Uusküla & Sutrop 2011 j) ja Soomes nimetasid 68 katsealust kokku 1014 värvinime (Uusküla & Sutrop 2011).

Lapsed hakkavad värve nägema varakult, kuid nende nimetama õppimine võtab kauem aega, sest omadussõnu on raskem kirjeldada kui nimisõnu. Värv on ka alati mingi objekti omadus. Ja nagu tehnilikele objektidele iseloomulik, võivad nende värviomadused varieeruda seinast-seina. Tehnilike objektide näitena tõi Uusküla välja näiteks majad. Kui üks maja võib olla kollane, siis selle naabermaja võib olla hoopis teist värvi, mistõttu ei saa lapsed ühte värvi seostada ühe kindla objektiga. Seetõttu võivad lapsed ka 4-aastaselt värvide nimetamisel eksida. Eesti laste seas aetakse sageli segamini roosat ja lillat, mida näiteks mõnedes teistes keeltes ei nimetatagi erinevalt. Samuti eksitakse oranži ja roosa õigesti nimetamisel. (Uusküla, 2017)

Esimese laiahaardelisema värvinimede uuringu tegid lingvist Paul Kay ja antropoloog Brent Berlin, kes 1969.aastal koostasid uuringute põhjal põhivärvinimede teooria. Teoorias on nimetatud 2 printsiipi. Üheks printsiibiks on, et kõikides keeltes on värvinimed ja need tulevad keelde kindlas järjekorras. Esimeseks värvinimede paariks on must ja valge, mille tähendus on algselt teiste värvinimede puudumise tõttu laiem. Näiteks võib must tähistada kõiki tumedamaid-külmemaid värvitoone ja sõnaga valge saab ära nimetada ka erinevaid heledaid sooje värve nagu helekollane, heleroheline jne. Teises etapis tuleb keelde punane, sest selle

eristamine looduskeskkonnas on kõige vajalikum. Aga ka punast kasutatakse laiemalt ning võib haarata ka oranži, roosat ja lillat värvi. Iga uue värvinime lisandumisel, kitseneb juba kasutusel olevate värvinimede tähendus. (Kay & Berlin, 1969, viidatud Sarapik 1996 j)

Värvinimede keelde tulemise järjekord (Kay & Berlin, 1969, viidatud Sarapik 1996 j):

1. Must ja valge
2. Punane
3. Roheline või kollane
4. Roheline ja kollane
5. Sinine
6. Pruun
7. Lilla, roosa, oranž, hall

Kay ja McDaniel täiendasid seda värvinimede järjekorda 1978. aastal, mille tulemusel muutus värvide tulek konkreetsesse keelde ähmaseks. Sarapik (1996) leiab, et iga keele puhul tuleks siiski arvestada selle kultuuritausta ning läheneda keeltele süvenenumalt. Kuigi põhivärvinimede esinemine võib olla keeltes suhteliselt universaalne, näitavad uuringud, et juba kaheksa keele (eesti, soome, ungari, inglise, itaalia, vene, tšehhi ja türgi) kõnelejad määravad värvide fokaalpunkte ehk prototüüpeid näiteid sõltuvalt keelest erinevalt. Kõige rohkem leidub eristuvaid fokaalpunkte tüüpilise sinise ja pruuni värvi leidmisel. (Uusküla & Sutrop, 2011) Igaühe värvi- ja keeletaju on mingil määral unikaalne ja mõjutatud nii keelekeskkonnast ja kogemustest. Nagu Sarapik (1998) välja tõi, on värv abstraktsem kui vorm. Omadussõnade väiksema abstraherumisvõime tõttu on ka lastel kergem eristada näiteks ruute kolmnurkadest, kui oranži roosast. Värvide kui omadussõnad on ähmasemalt piiritletud ning raskemini kirjeldatavad kui nimisõnad. See on ka ilmselt värviproovide ja -mudelite kasutamise põhjuseks.

3. Figuurtordi teostus

Loov-praktilise lõputöö praktiliseks osaks oli Ugala Teatri lavastusele “Uhkus ja eelarvamus (justkui)” kujunduselemendi valmistamine. Lavastuse kunstnik oli Rosita Raud. Tutvusin esimest korda Rosita kavandiga 17. novembril 2023. Esietendus oli 2. märtsil 2024. Alustasin tööprotsessiga 2. jaanuaril ning kuju sai lõplikult valmis 16. veebruaril.

Figuurtorti valmistasin Ugala teatri maalisaalis, kus töötades oli mul alati toeks minu praktilise töö juhendaja kunstnik-dekoraator Eve Komissaarov ning mõnikord pöördusin küsimuste korral ka kunstnik-dekoraator Taimi Põlme poole. Samuti käis aeg-ajalt minu edusamme vaatamas lavastusala juht Siim Saarsen, kes hankis tööks vajalikke materjale - penoplastiplaate ja -kuule.

Minu ülesandeks oli valmistada naisefiguuriga tort, mis pidi ka laval mängukäigus ümber kukkuma ning mitmest kohast katki minema. Kavandil kujutatud naisefiguur oli paraja üldistusega, voolav ja malbe (vt joonis 1). Kunstniku kavandil on värvid jäänud õrnaks ning näiteks kreempallide värvid on vaid osaliselt markeeritud ja osad on jäänud ka must-valgeks. Samuti ei olnud kunstnik esitanud kuju täpseid värviproove.

Joonis 1. Kunstniku Rosita Raua kavand. 2023. Autori foto.

3.1 Ettevalmistus ja mudeli valmistamine

Koomilise efekti jaoks mõtles kunstnik, et naisekuju tordil võiks olla samas poosis nagu on ühel hetkel laval näitleja Jaana Kena. Selleks kohtusime 11. detsembril teatris kunstniku ja näitlejaga, et teha selgeks, millises asendis naise kuju olema peaks. Kui näitleja võttis graatsilise asendi kanapee peal sisse, sain teha vajalikud pildid iga külje pealt, millele edaspidi tugineda (vt joonis 2). Samuti mõõtsime ära Jaana pikkuse selles asendis küünarnukist varvasteni (130 cm) ja kõrguse diivani toetuspinnast peani (80cm). Mõõdud sobisid kunstniku mõeldud tordi suurusega, seega sain teha kuju elusuuruses inimese mõõtude järgi. Kohtumise lõpus täpsustasime koos juhendajaga üle kunstniku täpsemad soovid kuju osas. Esiolgu soovis kunstnik, et kuju läheks katki kolmest kohast, mistõttu pidi ka kuju altpoolt olema viimistletud ja vaadeldav. Ja kuna tort kukub põrandale, siis peavad maha kukkuvad osad samuti olema nõ kuulikindlad. Ja kuju katkiminemise kohad ehk läbilõige võiks olla maalitud erivärvidega kihiliselt. Mõned torti ümbritsevad mummud võisid asetseda kobaratena, et need maha kukkudes edasi ei veereks. Mõtetena pakkus Eve välja, et tõenäoliselt tuleb välja mõelda süsteem, kuidas tort õige hetkeni koos püsiks ja võibolla saab abi näiteks krõps-teibi tükkidest.

Selleks, et elusuuruses kuju tegemine läheks lihtsamalt, veetsin 2 päeva skulptuuriklassis ehitussavist mudelit tegemas. Et mõõtude ümberarvutamine oleks peast ka lihtsalt tehtav, võtsin mudeli mõõtkavaks 1:4. Enda töö lihtsustamiseks printisin Jaanast tehtud eest-ja tagantvaate fotod välja juba mudeli mõõtkavas. Pidevalt piltide pealt mõõte võttes ja proportsioone võrreldes sain mudeli valmis ning saatsin sellest pildid ja video kunstnikule ja minu praktilise töö juhendajale Evele ülevaatamiseks. Mudel sobis ja siis jätkasin tööd juba teatri maalisaalis. (vt joonis 3)

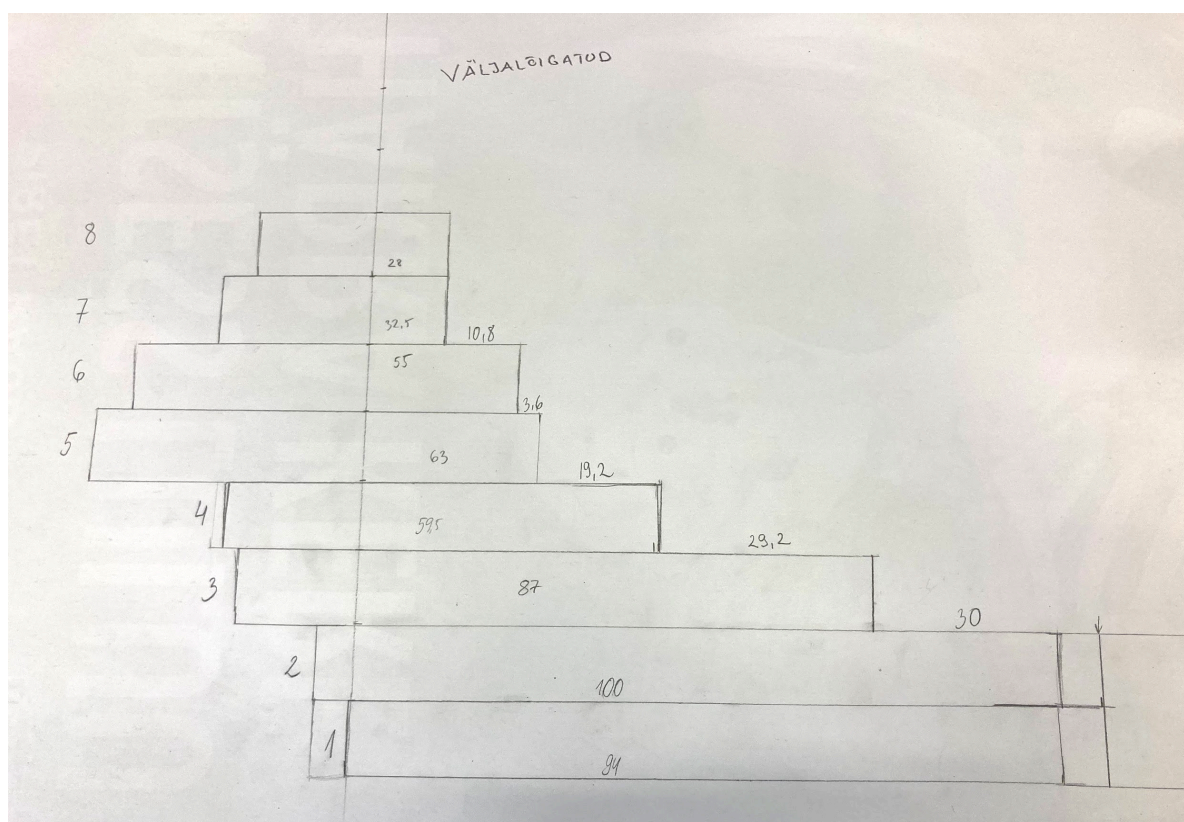
Joonis 2: Näitleja poos. Foto R.Villem, 2023. **Joonis 3:** Savist mudel. Foto R.Villem, 2024.

3.2 Materjali arvestamine

Selliseid mahulisi kujunduselemente valmistatakse teatrites vahtpolüstüreenist ehk penoplastist. Selle materjali headeks külgedeks on selle lihtne töötlemine ja kergus. Penoplastist vorme on lihtne liigutada kuju modelleerimise ajal ja ka hiljem laval. Vajaliku materjalikoguse teada saamiseks võtsin ette välja printitud pildi. Kuna penoplasti müüakse 10cm paksuste kihtidena, jagasin pildi peal figuuri samuti kihtideks (vt joonis 4). Kuju kõige laiem koht ei olnud rohkem kui 50 cm, niisiis sain meetri laiuse penoplasti plaadid poolitada. Kogu kuju jaoks läks mul vaja 2,5 1200x1000x100mm penoplasti plaati.

Joonis 4. Penoplasti kihtide mõõdud ja paigutus. Foto R.Villem, 2024.

3.3 Penoplastist kuju valmistamine

Lõikasin penoplasti plaadid õigeteks suurusteks, jättes ka väikse varu. Edasine töökaik oligi nagu päris tordi tegemine. Ladusin kihid üksteise peale ja kihtide vaheliseks kreemiks oli liimvaht. Kuivamise ajaks asetasin osadesse kohtadesse ka raskused, et kihid tihedalt kinni jääks.

Kuigi kihid tuli laduda trepilaadselt, oli õnneks alumise osa mass piisavalt suur, et kuju iseseisvalt püsti püsiks. Sellevõrra oli kergem tööd teha ja ei pidanud pidevalt tegelema tasakaalu leidmisega nagu eelmise penoplastist kuju lõikamisel butafooria aine raames.

Kõigepealt joonistasin ette kuju eestvaate ning seejärel alustasin markeri joonise järgi üldise siluetti lõikamisega (vt joonis 5), siis lõikasin samuti ära suuremad mahud küljevaatest. Penoplasti lõikamiseks kasutasin enamasti kuumanuga. Kuumanoaga lõigates tekib aga palju ebameeldiva lõhnaga mürgist penoplasti auru, mistõttu peab sellist tööd tegema alati kandes respiraatorit. Sellisteks töödeks, mille käigus võib lenduda ohtlikke gaase, auru või tolmu, on teatrites olemas hea ventilatsiooniga spetsiaalsed tõmbekambrid. Kõik penoplasti lõikamise tööd teostasid ühes sellises tõmbekambis, et penoplasti lõikamisest tulevad mürgised aurud ei leviks üle kogu tööruumi ning ei kahjustaks teiste tervist. Samuti kandsin ise lõikamisprotsessi ajal respiraatorit. Mõnikord kasutasin ka kohtventilatsiooni, mida sai täpsemalt paigutada töö kohale.

Joonis 5. *Esimesed sammud lõikamisel. Foto R. Villem, 2024.*

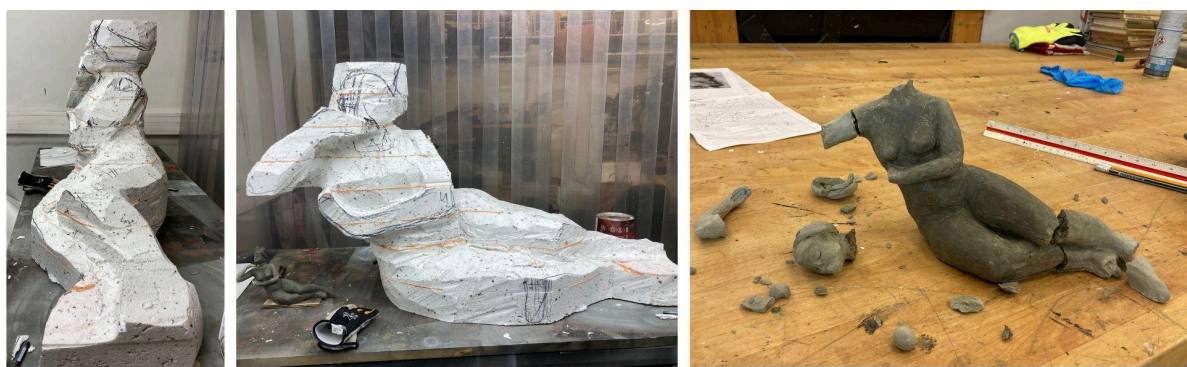

Kõige raskem osa penoplastist kuju tegemisel minu jaoks ongi lõikamisprotsess, sest see nõuab kannatlikust, täpsust ja julgust. Enne mõne koha lõikamist on veidi hirmus ka - mis siis kui lõpuks tuleb välja, et lõikasid ikkagi valest kohast või natuke liiga palju. Muidugi on võimalik kujule massi tagasi kasvatada ja koht uuesti tagasi liimida, kuid see tähendab jälle, et peab ootama kuni liimvaht ära kuivab. Kergem on ikkagi püüda kohe õigesti lõigata, kui

pärast korrigeerida. Seega võtab see pidev mudeli ja penoplastimäe võrdlemine ja otsustamine omajagu aega. Aga mida rohkem otsuseid ja lõikeid saab tehtud, seda rohkem hakkab silm nägema, kus on juba enam-vähem õiged vormid ja kus saab veel tublilt lõigata.

Üldise vormi liikumise sain kergelt kätte (vt joonis 6). Raskemaks läks tegutsemine, siis kui pidin hakkama ülakehaga tegelema ja paremat kätt välja lõikama. See oli keerukas, sest käevarre ja õla vahele pidi tulema tühimik. Ja käelaba pidi toetuma vastu lõuga. Kui ma selleni jõudsin, siis kukkus mul muidugi ka savist mudel põrandale ning ma pidin seda vahepeal parandama. Kuid peale parandamist, pragunesid osad siiski samadest kohtadest tihti lahti.

Joonis 6. *Kuju üldine vormi liikumine ja savimudeli miinused. Foto R.Villem, 2024.*

Võrreldes mudeliga mõjus penoplastist kuju pikalt palju tõntsakamana ja kaela osa oli imelikult lühike, aga kuskilt ei olnud seda väga võimalik pikemaks teha, sest õlad ja käsi olid õige koha peal (vt joonis 7). Ja pea oli külje pealt üldiselt kummalise kujuga - lai. Joonlauaga mõõtes märkas, et mul on pea 10 cm laiem, kui vaja. Kuna olin juba nii palju vaeva näinud näo inimlikuks saamisega, käis peas ekstreemse mõttena läbi, võtta pea keskelt vajalik 10 cm viil ära ning nägu uuesti ette liimida (vt joonis 8). Eve leidis, et see võib minna keerulisemaks, kui ma arvan, ning targem oleks proovida teda ikkagi kuklast väheke veel vormida ning selga järgi tuua. Ja ära oodata kunstniku arvamus ehk võibolla mõtleme üle ja see polegi nii suur probleem - tegemist on ju siiski tordiga. Lisaks oleks pidanud sel juhul uuesti ka kätt korrigeerima. Hästi läks, et kunstniku arvates võis selline pea tordi puhul jääda. Lõpus käisin figuuri üle veel kipsnoaga, et siluda ära nurgelised kohad.

Joonis 7. *Kuju lõikamisprotsessis. Foto R.Villem, 2024.*

Joonis 8. *Pea laiuse vähendamise idee. Foto R.Villem, 2024.*

3.4 Kuju pealispinna tugevdamine ja katki minemise kohtade tegemine

Penoplast ei ole kuigi vastupidav mehaanilistele kahjustustele, mispärast katsin penoplastist kuju pinna üle pva ja kangaga, jättes esialgu katmata kohad, kuhu võiksid jääda tordi katki minemise kohad. Kuju katki mineku kohad aitas mul läbi mõelda Eve ning kui kunstnik oli kohad kinnitanud, siis asusin lõikama. Pea otsustasime lõigata ära selliselt, et lõikekoha pind ei jääks tasane ja pea liiga kergelt kaelalt maha ei kukuks (vt joonis 9) Teised lõikekohad tuli teha voolava joonega, et need jääksid võimalikult märkamatud. Neid lõikekohti tegin kartmatult ja sisse lõigates lootsin lihtsalt, et lõiked saavad omavahel keskel kokku. Puusa juures pidin kuju pooleks minekule murdes kaasa aitama, sest noa tera ei olnud mõnes kohas piisavalt pikk, et lõiked kohtuksid. Sellesmõttes tulid lõiked hästi välja, et kuju püsis erilisi

kinnitusnippe lisamata tervena koos tänu konarlikule lõikele, mis toimib vormilukuna. Hiljem ikkagi selgus, et põlvede juures olevat lõiget poleks vaja olnud teha ning jalgade osa võib olla isegi täiesti alusplaadi küljes kinni. Tänan oma juhendajat Evet, kes alusplaadi suuruse minu eest läbi mõtles, puutöö meistritele välja lõikamiseks edasi andis, plaadi pinna ära värvis ja kuju jalad plaadile liimis.

Katsin kuju bjassiga, sest see on piisavalt tugev kangas. Vajaliku suurusega tükid lõikasin parema venivuse saamiseks mitte mööda kanga kudet vaid diagonaalis. Katsin kuju ainult ühe kihiga, topelt kihi panin ainult osadele, mis tõenäoliselt võivad rohkem viga saada või maaga kokku puutuda nagu nt pea, parem käsi, lõikekohad.

Tavaliselt järgneb kanga ja/või paberi ja PVA liimiga kuju katmisele ka pahtel ja lihvimisetapp, kuid tegemist on suure lava tükiga ning saali sellised ebataasused ei paista. Samuti, kui kuju osad maha kukuvad, siis võib pahtel praguneda. Mõtlesin ka ebarealistliku hääle peale, mis tekib kui kivikõva tort maha kukub. Seda pehmendaks akrüülhermeetikuga kuju katmine, kuid sellisel juhul tuleks tort jällegi raskem ja läheks kiiremini koledamaks. Ja kunstnik lisas, et see tordi kolksatav heli ei häiri selles üle võlli tükis üldse

Joonis 9. *Kuju katmine ja lõikekohad. Foto R. Villem, 2024.*

3.5 Kuju värvimine

Kuju ümber pidi tulema mummuline kreemimass. Kreemipallide jaoks ostis lavastuslajuht kolme erineva suurusega valmiskujul penoplasti palle.

Tordi põhivärvideks olid roosa, sinine ja kollane. Värviproovide puudumisel lähtusin kavandil nähtavatest toonidest. Sinist ja kollast sai kavandi järgi leida rohkem kuju ümbritsevast mummulisest kreemimassist. Kreemimassis pidid olema ümmargused kreemipallid. Selleks ostis lavastuslajuht kolme erineva suurusega valmiskujul penoplasti palle. Need kuulid värvisin kavandi järgi julgete pintsililöökidega sinisteks, kollasteks ja roosadeks. Ruumilisuse andmiseks tekitasin igale kuulile ka heleduselaigu (vt joonis 10).

Joonis 10. Kreemipallide värvimine. Foto R.Villem, 2024.

Kuju ise pidi tulema üleni roosakas. Kuna õige roosa tooni kohta ei olnud värviproovi, pidin toetuma sõnalistele värvi kirjeldustele. Eve ütles mulle edasi, et Rosita soovis sellist vaarika-virsiku segu roosat. Sarapik (1998) on olnud selle poolt, et värvid assotsiatseeruvad tihti mõne kindla asja või nähtusega, seega kasutatakse värvide kirjeldamisel sageli olemasolevaid objekte, nagu sel juhul vaarikas ja visik. Paraku on inimeste värvimälu väga lühike, mis tähendab, et selline värvi verbaalne ümberkodeerimine sobib pikemaajalise meeldejätmisel vaid asjade eristamise eesmärgil, mitte nende taastamiseks ja taasloomiseks.

Kunstniku värvisoovi leidmiseks ja kinnitamiseks segasin kokku erinevaid tooni variante kuju taga küljele. Mõned rohkem roosamad ja mõned, kus on rohkem oranžikust. Rositale meeldis kõige rohkem kõige soojem roosa. Seega segasin valmis suurema koguse

virsikuroosat. Kuju värvimisstiili märksõnaks oli mahlakus ehk toonide üleminekuid ei pidanud "üle vuntsima". Värviteooriast on mul meeles, et kui heledused on soojad, siis peaksid varjud olema külmad. Seega kasutasin varjulisemate kohtade maalimisel külmemat roosat, mida olin ka kasutanud virsikuroosa segamisel. Heledamate kohtade juures segasin valge värviga heledamaid toone.

Värvisin jalad põlvedeni ära sellises stiilis. Nii juhendaja kui ka kunstnik kiitsid värvitud osa heaks ning jätkasin samas vaimus. Olime jäänud kunstnikuga maalisaali kahekesi - mina värvisin ja tema tegutses kõrval lauas plastikpakenditega kaetud hobuse dekoratsiooni kallal. Kui jõudsin kuju värvimisega lõpule (vt joonis 11) ja küsisin kunstnikult tagasisidet kuju värvitöö kohta, siis vastas ta: "Nooh...roosa on ta kindlasti". Ning seejärel osutas ühe "Tuhkatriinu" lavastuse taimedekoratsiooni kroonlehele, mille sarnast tooni tema ette oli kujutanud. Minu jaoks oli see õie toon täielikult beež ja siis ma ei saanud aru, miks me siis koguaeg olime rääkinud kreemitordi roosakast virsikuvärvist.

Niiet olin teinud kuju ikkagi liiga roosa. Kui ise kuju juurest kaugemale astusin, siis oli selline tunne, et see läks iga sammuga veel roosamaks. Sest, mida kaugemalt vaadata, seda rohkem sulavad toonid omavahel kokku. Kuigi mulle see efekt nagu meeldis, et puhtama roosa tooniga varju kohad panevad kuju mingil määral justkui kumama, olin siiski veidi hetkeks ärritunud, et ma ei saanud täpselt kunstniku visioonile pihta. Samuti osalt sellepärast, et kunstnik ei olnud märganud mulle seda varem öelda. Uuesti üle värvima ma seda sel õhtul enam ei hakanud, sest otsustasime järele vaadata, kuidas kuju proovis laval mõjub.

Järgmine kord teatrisse tulles, kutsus Eve mind kaasa ja vaatasime kuju koos publiku poolelt. Selliselt distantsilt ei olnud kuju toon sugugi häiriv. Samuti nägin siis, kuidas kuju viimistlusaste oli suure lava jaoks täiesti piisav.

Joonis 11. *Kuju värv. Foto R. Villem, 2024.*

3.6 Viimased detailid

Järgmiseks sammuks oli penoplastist kuulide komponeerimine ja kinnitamine tordialusele. Mõtlesime, et tordi puhul oleks loogiline, kui kuju parema käe all oleks kreemikuulidest mingisugune tugi. Samuti pidi tort püsti püsima kuni lavale viimiseni, seega tuli Eve mõttele paluda puidutöömeistril kinnitada puiduliist tordialuse külge kuju küünarnuki alla. Selle külge sai hiljem kuule ka kinnitada (vt joonis 11).

Eve oli juba varem kuulide paigutust veidi proovinud ja leidnud, et parema püsivuse jaoks saab neid kuule, mis puutuvad kujuga kokku, väga edukalt kinnitada grilltiku abil. Selleks, et kuule omavahel kokku liimida, suurendasin nende kokkupuute pinda lõigates mõlemast kuulist ära väikse viilu. Tekitasin juba enne pallikeste lõpliku paigutamist väikse hulga 2-st või 3-st pallist koosnevaid kobaraid. Kuulide paigutamisel pidin ka jälgima, et kuulid peidaksid ära selle koha, kus kuju puusa juurest katki läheb. Kui olin paigutuse läbi mõelnud tegin asetusest pildi, mida vaadata liimimise ajal. Kuulid kinnitasin oma kohtadele PVA liimiga. Lisasin kavandi järgi mõned kreemikuulid ka pea turbani peale. Järgmiseks

võtsin kätte vahupüstoli ning tekitasin liimvahuga tordialusele elemente ühendava kreemikihi (vt joonis 12).

Viimase asjana värvisin ära tordi murdumiskohad nagu oleks tordi sisu kihiline (vt joonis 13). Kunstnik soovis, et tegu oleks nagu rullbiskviidiga, aga nii, et kihid oleks ringidena mitte spiraalselt.

Joonis 12. *Lõplik pallide paigutus ja lisatud kreem.* Foto R.Villem, 2024.

Joonis 13. *Tordi täidisekihid.* Foto R.Villem, 2024.

4. Eneseanalüüs

Mahulise elemendi teostamine oli lõputööks hea väljakutse, mille käigus sain rakendada Kutsestandardi (2023) järgi butafoori peamisi oskusi - oskust töötada kavandi või tööjoonise järgi ning oskust kasutada eesmärgi saavutamiseks sobivaid tehnikaid, tövõtteid- ning vahendeid ning arvestasin töö teostamisel elemendi kasutamiseesmärki. Kavandi ja näitlejast tehtud fotode põhjal valmistasin ise 1:4 mõõtkavas savist mudeli. Samuti püüdsin tegutseda ressursse säästvalt ning mõõtsin ja lõikasin kuju vormi järgi penoplasti kihid enne omavahel kokku liimimist vajalikku suurusesse. Töö teostamisel osutus probleemiks puuduliku infoga kavand, mida pidin ise kunstniku ja juhendajaga suheldes täiendama. Enne kuju värvimisega alustamist tegin kunstnikult värvi täpsustuste saamiseks ise värviproovid. Samuti otsisin varajases värvimise etapis tagasisidet värvitoonile ja värvimise stiilile. Kuigi algne värv sai kunstnikult heakskiidu, osutus kuju värv värvimistöö lõpetamisel siiski liiga roosaks.

Värvimiseprotsessist õppisin, et õigete värvitoonide segamine tuginedes verbaalsele värvi kirjeldusele ei ole hea viis ühise arusaamani jõudmiseks, sest värvide kui omadussõnade kirjeldamine on nende abstraktsuse ja laiahaardelisuse tõttu keeruline. Samuti ei pruugi ka eesti keeles olevad värvi nimetamise võimalused ja värvide kirjeldamine läbi olemasolevate objektide olla piisav, sest individuaalsete kogemuste tõttu võime siiski seostada sõnalise kirjeldusega erinevaid värvitoone. Seega enne mahulise elemendi värvimist on vajalik paluda kunstnikul esitada konkreetseid värviproovid, et värvitöö tulemus tuleks ootuspärane. Praeguses olukorras läks õnneks, et planeeritust intensiivsema roosa tooniga kuju sobis ülejäänud lavakujundusega. Vastasel juhul oleks lisandunud minu tööülesannetesse kuju ülevärvimine, mis oleks suurendanud töömahtu ja ajakulu.

Mul oli väga hea meel teostada oma lõputöö kodukoha teatris Ugala, sest kõik praktikanädalad olen ma veetnud mujal teatrites, seega sain tasa teha selle, et ma polnud õpingute jooksul ühtegi praktikat Ugala teinud. Töökeskkond oli väga mõnus ja mulle võimaldati tore oma nurgake toimetamiseks, kust sain hästi jälgida ka, kuidas teised erinevate kujunduselementidega edenevad. Maalisali toimetustega sain kursis olla päris pikalt - umbes poolteist kuud ja enamik sellest ajast elasin tõmbekambris.

Mulle antud ülesannet hindan endale jõukohaseks. Olen kuumanoa ja penoplastiga aastate jooksul palju kogemusi saanud. Olen ühistööna valmistanud 3-meetrise penoplastist naisekuju, samuti koolitööna teinud loomaskulptuuri ja teisi mahulisi elemente. Seega tundsin ennast vägagi enesekindlalt, sest tööprotsess oli minu jaoks tuttav. Teadsin juba, et penoplasti

lõikamine võib olla väga tüütu ja aeganõudev tegevus, mis tuleb lihtsalt ära teha, et jõuda lõbusamate tegevuste juurde nagu katmine, viimistlus ja värvimine. Figuuritordi tegemine ainult kinnitas minu teadmist. Kuna tööprotsessis polnud väga asju, mis mind oleks üllatanud - uusi materjale, tööriistu, nippe, trikke, siis tuli kohati peale ka väsimus. Olen aru saanud, et mulle sobib rohkem töötada teistega koos ja jagada vastutust. Kuigi sellises mõodus töö ümber oleks kaks inimest olnud liiga palju. Samas mõnikord sihtisin meelega teatrisse tööle tulekut hilisemaks, et saaksin olla üksi. Võibolla mõtlesin selliseid asju välja, et vabandada töö aeglast kulgu. See tähendab, et tegelesin mõnikord prokrastineerimisega ning pidin enne kuuma noa järgi panemist energiat koguma ja vaimu valmis panema. Lisaks oli see periood üks tegevusterohkemaid - semestrilõpp koolis, töötasin Viljandi Tulede installatsiooni kallal, alustasin õpetamist Viljandi Kunstikoolis.

Kõige huvitavamad ja meeldivamad tööosad minu jaoks olid need, mis ei puudutanud penoplasti lõikamist- mudeli tegemine, viimistlus, värvimine. Nautisin väga ka seda, et puutusin palju kunstnikuga kokku, kuigi tal oli võimalik teatris käia vaid üksikutel päevadel nädalas. Seetõttu pidin mõnikord ootama töö jätkamisega, et kunstnikul oleks võimalik oma pilguga töö üle vaadata. Minu töö sai valmis planeeritust hiljem ehk tegelikult oli ta ka minuga üpris kannatlik ja selgitas sageli, millised võivad olla kujunduselemendi hilinemise tagajärjed. Kui asjad ei saa õigeaks ajaks valmis, siis see tähendab, et näitlejad alustavad proove ilma nendeta. Ja kui viimaks element valmis saab, võib olla liiga hilja, sest lavastaja võib näitlejatega juba olukorrad teisiti lahendada ning muudatusi võib olla keeruline sisse tuua, kui näitlejad on harjunud juba läbi proovitud viisi mängima.

Hilisemas analüüsis leidsin, et kuju värvimisel lähtusin rohkesti sõnalistest juhistest ning pöörasin kunstniku kavandile vähem tähelepanu. Kavand, mis mul töökäigus ees oli, oli skännimise ja printimise käigus tulnud ka mõnevõrra heledam, kui kunstniku originaalkavand ja näiteks naise figuuri läbivat beeži tooniga viirutust prinditud kavandil näha ei olnudki ning ei tulnud pähegi originaalkavandist tehtud foto vaatamist. Kavandi järgi oleksin ma pidanud kuju värvima mõne astme võrra heledama ja varjudes kasutama ikkagi veidi murtumaid toone, et naisefiguur eristuks rohkem sellest ümbritsevast pallimerest nagu kavandil. Samas kui pakkusin mõttena välja, et äkki võiks kreemivahu teha ikkagi heleda montaaživahuga, olid kõik juba seda meelt, et see oranžikas vaht on väga hea ja sobib läila koogiga hästi kokku.

Lõppkokkuvõttes võib öelda, et kuigi lõpptulemus ei ole nii graatsiline ja helge kui kavandil, olen rahul sellega, kuidas töö välja kukkus. Tegin sellest kindlasti mingil määral

oma versiooni tõlgendades kunstnikult ja juhendajalt saadud kirjeldusi ning tajudes muusikalise komöödia pea peale pööratud esteetikat. Tort käib laval vaid lühikest aega esimese vaatuse lõpus, kus näitlejad sellega igasuguseid trikke teevad ning kiirete koomiliste kostüümivahetuste maratoni ja tegevustiku kaootilisusse sobis tort kenasti sellisena nagu see on. Samuti on töö õnnestunud, sest kuju on tublilt vastupidanud nii prooviperioodi kui ka juba mitmeid etendusi, osaledes sageli ka väljasõitudes.

Kokkuvõte

Minu lõputööks oli valmistada penoplastist naise figuuriga tort Ugala teatri lavastusse “Uhkus ja eelarvamus (justkui)”. Figuuritort tuli mõõtmetega 60x130x80cm. Butafoorset torti teostades sain rakendada mitmeid õpingute jooksul õpitud oskusi. Eeltööna valmistasin savist naisefiguurist mudeli. Kuju valmistamisel kasutasin penoplasti, kuumanuga ja kipsinuga ja liimvahtu. Arvestades kuju ja publiku distantssi ja lõppkasutust, piisas viimistlemisest pva ja bjassiga. Viimistluse tulemusel sai kuju vajaliku vastupidavuse, et osaleda ka väljasõitudel.

Varasemate kogemuste tõttu kulges tööprotsess praktiliselt ilma vigadeta. Kuid aega kulus siiski arvatust rohkem ning kuju sai ühineda prooviprotsessiga veidi hiljem. Figuuritordi ja kunstniku kavandi vahel leidub mõningaid erinevusi, kuid ühisel otsusel juhendaja ja kunstnikuga sobib tort selle lavastuse puhul lavale sellisena nagu see on.

Teoreetilise põhja loomisel oma loov-praktilisele lõputööle, käsitlesin lisaks lavastuse ja lavakujunduse kontseptsioonile värvide nimetamist uurivad materjale. Kuna tööprotsessis sattusin probleemi otsa, mis tekkis värvide kui visuaalsete nähtuste verbaalsel kirjeldamisel. Ehk kogesin omal käel, miks on oluline, et sõnalisele kirjeldusele lisaks oleks olemas täpne värviproov.

Antud töö andis mulle olulise kogemuse, kuidas võib toimuda koostöö kunstniku ja butafoori vahel. Olen taas ühe penoplastist skulptuuri tegemise kogemuse võrra rikkam ja mul on selle üle hea meel, sest vaid läbi praktika saab käsi kindlamaks. Loodetavasti on ees mitmeid projekte, kus oskuslikumalt töid ja aega planeerida.

Kasutatud kirjandus

- Austen, J. (2002). *Uhkus ja eelarvamus*. Varrak.
- Uusküla, M. (2017, 15.jaanuar) Keelesaade. Värvinimed. [Vikerraadio podcast]. Eesti Rahvusringhääling. <https://vikerraadio.err.ee/808416/keesaade-varvinimed>
- Aedmaa, L.(2024, 13.märts). *Kuku pärastlõuna: Saalis - Liis Aedmaa räägib Ugala etendusest "Uhkus ja eelarvamus(justkui)"*. Kuku raadio.
<https://kuku.pleier.ee/podcast/kuku-parastlouna/177061>
- Kutsestandard. Dekoraator-butafoor, tase 6. (2023). Kutsekoda, 18.04.2023.
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11134879>
- Sarapik, V. (1998). Punane. Sõna ja värv. Sator 1. Artikleid usundi ja kombeloost. EKM Teaduskirjastus.
- Tammert, M. (2017). *Värviteooria*. OÜ Aimwell.
- Uusküla, M., & Sutrop, U. (2011) *Värvinimede raamat*. Eesti Keele Sihtasutus.

Lisa 1. Varasem kogemus

Joonis 1. Naisfiguuriga mosaiikskulptuur “Naissarvik” (2022). Kaasautor: Inessa Saarits. Foto R.Villem, 2023.

Joonis 2. Butafoorne kõrberebase skulptuur (2023). Foto R.Villem, 2023.

Lisa 2. Kirjalik küsimustik kunstnik Rosita Rauale

1. Kuidas sina lavakujunduse kontseptsioone lood?
2. Millest lähtusid “Uhkuse ja eelarvamuse (justkui) kujunduse loomisel? Mis sind inspireeris?
3. Kuidas iseloomustaksid “Uhkus ja eelarvamus (justkui)” atmosfääri ja lavakujundust?
4. Miks otsustasid kasutada erinevate kujunduselementide loomisel plastikpakendeid?
5. Kuidas erines selle lavakujunduse välja mõtlemine teistest lavastustest? Milliseid teistsuguseid võimalusi muusikaline komöödia kunstnikule pakub?

Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Rebecca Villem,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
“Butafoorse figuurtordi valmistamine lavastusele “Uhkus ja eelarvamus (justkui)””,

mille juhendajad on

Eve Komissarov ja Liina Unt,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Rebecca Villem 21.05.2024